

קונטרס
"שירת האביב"

ש

בחיזוק מנהג אמירת
הלל בליל יום העצמאות

זכרי'ה זרמתי

קונטרס
"טעירת האביב"

ש

בחיזוק מנהג אמירת
הלל בליל יום העצמאות

ממני הקט' ע"ה היושב בירושת"ו
ע"ה זכר'יה זרמתי ס"ט

רב ומו"ץ בעיה"ק ירושלים
ערב יום העצמאות תש"ע

תודתי נתונה ל**בני בכורי דוד** הי"ו על אשר ראו עיניו את המאמר לפני
הדפסתו "פְּאִיל תְּעָרָג עַל הַפִּיקֵי מַיִם", כן יזכה לראות בגאולתנו כאיילת השחר,
וכן למשפחת אֲלֵיהֶו בֶּן הַיִּים וּבְנֵי הַיָּם על תמיכתם למען הוצאתו.

שששששששש

כל הזכויות שמורות למחבר ולמכון תורת אמ"ת
אין לצלם או להעתיק ללא אישור בכתב מהמחבר.

©

PRINTED IN ISRAEL

הוצאות מכון תורת אמ"ת

www.toratemet.net

ברכת כב' הרב הראשי לישראל הרה"ג יונה מצגר שליט"א לקונטרס תשס"ט

הרב הראשי לישראל
Chief Rabbi Of Israel

בס"ד, י"ג אייר, תשס"ט
7 מאי, 2009
ספח" - 591.05

לכבוד
הרב זכריה זרמתי שליט"א
רב ומו"צ בעיה"ק ירושלים

שלמו ישגא מאד,

הנה ארץ ישראל, ארץ חמדה טובה ורחבה היא, משאת נפשם של כל יהודי הדורות לדור בה ולישב בתוכה וכדברי חז"ל **בכתובות** [קיי"א] "כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עוון", ואלה שלא זכו לגור בה בחיי חיותם, איוו למושב בה לאחר מותם לזכות ולהיקבר בעפרה, וכדברי חז"ל שם "כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח". בכל התקופות היתה ארץ חמדת אבותינו משאת נפשם בחיי היהודים ואין לך תפילה שלא הזכרה בה הכמיחה לשוב לציון ברונה ולירושלים מקום המקדש בשמחת עולם.

קיבלתי קונטרסיד העוסקים בארץ ישראל ובהנהגות הראויות בה, ניכר הדבר שחיבת ציון מפעמת בך בכל עוז, וקנאת כבודה של ארץ אבותינו בוערת באש קודש בקרבך, והנך דורש שלומה וטובתה. וכדברי הגמ' בראש השנה [דף ל' ע"א] על דברי הפסוק **בירמיהו** [ל"ג] "כי אעלה ארצה לך וממכותיך ארפאך, ואם-יהנה: כי נדחה, קראו לך--ציון היא, דרש אין לה" מכלל דבעי דרישה, והנה אתה נאה דורש ונאה מקיים.

ברכתי לך מעומקא דליבא שאש קודש זו, תמשיך ותבער בקרבך, עד ביאת הגואל, ותזכה אי"ה להצית בה לבבות העם בחיבת הקודש לארצנו ולתורתנו, למשוך בעבותות אהבה לבות בני ישראל, לתורת ה' ולקיום מצוותיו, כדי שיבואו רבים ויאותר לאורה.

ברכת ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים,

יונה מצגר
הרב הראשי לישראל

‏ ‏ נר זכרון ‏ ‏
ששששששששש
לעילוי נשמת
ש

חנה בת תמוז ז"ל
זהרה בת פריחה ז"ל
מסעוד בן אסתר ז"ל
דניאל בן זהרה ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

ש

החייל רס"ן אלירז פרץ הי"ד

ת.נ.צ.ב.ה

ויהיה זכרם ברוך לעד

תוכן העניינים:

- 7 עמ' שירת אביב.....
- 8 עמ' פתח דבר.....
- 9 עמ' המדינה מתוך אידיאל אלוקי.....
- 12 עמ' ממלכתיות למלכות ישראל מתוך אמונה.....
- 15 עמ' תפילות חג עצמאות, ביטוי לתוכנו הרוחני של היום.....
- 20 עמ' הלל כמצוה - הלל כשירה.....
- 22 עמ' הלל שביל העצמאות- מנהג מושרש עפ"י חכמים.....
- 24 עמ' דרכו של נוהג בעם- נעשה ואח"כ נשמע.....
- 28 עמ' מנהג והלכה, מנהג מול הלכה.....
- 30 עמ' ביטול מנהג - הייתכן?.....
- 34 עמ' ברכה על המנהג כמדד לחשיבותו.....
- 39 עמ' אחרית דבר.....
- 40 עמ' נספח. מנהג אמירת ברכה על הלל בר"ת.....
- 44 עמ' מאותו מחבר.....

שירת אביב

(מתוך ספר דברי חכמים-שירי קודש עמ' 4)

יום נעים יום אביב, מה טהורים השמים
צל עצים פרוש סביב, ידודון פלגי השמים.
באחו הניצנים, יתנססו בשלל צבע על שדה גיא וגבע, ישב רוח עדנים.
שרים בעלי כנף, הוד האביב יכירו, ירחפו מבד על ענף, יצפצפו אף

ישירו.

חליי החורף הקיצו, מה טוב לשוח בגנים
הדשאים רטובים רעננים, בשמם ברוח יפיצו.
תודה לרוכב בערבות, ותור האביב הגיע, ובצללי עצי עבות,
נשחק אף שיר נשמיע.

ובעת הרים ימטו ואנחנו נשיר **שירת אביב**

רק בשופר בסימבאל שלנו בשמחתנו ובמועדנו, ואצלם (אומות העולם)
אין אלוה בקרבם, המה כולם חומר, גשמי, בלי רוח, אין להם החי
שנושא את עצמו **נשארו לאומים בלי אל, בלי אידיאה**

א. פתח דבר.

מטרת המאמר אינה להוכיח הוכחות הלכתיות לכך דיש לומר הלל ביום העצמאות, בבוקר או בערב. הוא הדין בנוגע לשאר הברכות אשר תוקנו ע"י אסיפות מועצת הרבנות הראשית בזמניהם, וכפי שנהוג בכל קהל וקהל משפחה ומשפחה, וזאת כי קדמוני רבים וגדולים ואין אחריהם חידוש גם בבית המדרש.

אך מה אומר ואנו בין תלמידי אותם החכמים זיע"א אשר נהגו ונוהגים לקיים תפילות חגיגיות ביום זה, שרים ומברכים **בברכה שלמה על הלל, ערב ובוקר**, ואין אחר המנהג כלום כפי שיתבאר.

רק חפצה נפשי למנוע מכשול מן המבטלים, המוכיחים בשער המשנים וידם על התחתונה מנהג ממנהגי קהילות ישראל אשר הונהג עפ"י חכם, כש"כ ביום קדוש זה.

ולא אתמהה ואציין את ההזדהות המוחלטת של רוב רבותינו חכמי המערב ע"ה, אשר זכו לראות בתקומת המדינה, עם החלטותיה של הרבנות הראשית לישראל והאריות אשר עמדו בראשה בעניין זה.

ומתוך 'שמענו וראינו הוכחה היא', נחבק את מאות הקהילות בארץ ובחו"ל, בצה"ל ובאזרחות אשר קבלו עליהם ועל זרעם את תקנות **הגר"ש גורן** זצ"ל להלל ולשבח בשם ומלכות, בוקר ואמונתם בלילות, למען לא ישנו את מלבושם הרוחני ולא יתירו נדר של מצוה שאין בו התרה, לחוג את היום, בהלל מלא פעמיים כי טוב.

ואחר אשר נהגו ונהגו, ואין אומרים סב"ל במקום מנהג ומי יערער אחריהם כפי שיתבאר בעזרת הנותן בינה, דעה והשכל.

ב. המדינה מתוך אידיאל אלוקי.

אשרינו שאנו זוכים לראות את מדינת ישראל המממשת בהתמדה את חזון אבותינו וחזון נביאינו 'יסוד כסא ד' בעולם' כדברי מרן הרב **קוק** (אורות עמ' קס'), כלומר בהדרגתיות מתוך רצון אלוקי, הופכת ומתגלה המדינה ככלי עיקרי שדרכו מתגלה אור ה' בעולם, צינור להבאת גאולה שלמה לישראל בארצו ולעולם כולו.

אולם אחר ס"ב שנים יש השואלים עוד, מדינה לשם מה? על כך משיב הרב **קוק** זצ"ל "למלואה של שאיפה זו צריך דווקא, שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית וכיסא ממלכה לאומית וכו' למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצוינים, חסידים ונזירים ואנשי קדש, חיים באור האידיאה האלהית, כי גם עמים שלמים, מתוקנים ומשוכללים בכל תיקוני התרבות והיישוב המדיני; עמים שלמים, הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן רום האינטליגנציה האמנותית, הפרושית, המשכלת והקדושה, עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות האקונומיות, ועד הפרולטריון לכל פלגותיו, אפילו היותר נמוך ומגושם".

חידוש קיומו ונצחיותו של עם ישראלי בארץ ישראל בא להוכיח את יכולת שילוב החיים הרוחניים עם מוסדות שלטון ברורים, כאמצעי הכרחי להגשמת כל יעדי תורתנו הקד' ומשום שכך, חשיבותה וקדושתה של המדינה מבחינה יהודית גרידא, גדולה עד אין חקר. בכל שנה הולך וגדל ציבור המבינים שיש להיזהר בכבודה ולהישמר מפגיעה בה, עד כדי שהבנה זו הפכה להיות פשוטה אף טריוויאלית לרוב.

מרון הרב קוק זצ"ל מסביר שתשוקת האומה לחזור אל ארצה ואל מולדתה אור של תשובה יש בה, אלא שהוא מכוסה במסכים חוצצים (אורות התשובה יז' ב'), הגאולה המגלה את הופעתה נמצאת היא 'בתוכיות נשמתה של כנסת ישראל' ועוברת עיבוד בנבכי נשמתה. ולא לה הסובלים מן החסר והעדר השלמות במנהגי העם ומדינתו ומתייסרים משום כך, אין לנו אלא כבכל דרכי עבודתנו כלפי ה', להמליץ להיאזר בסבלנות רבה אך בד בבד להרבות בריבוי אורות של קודש באומה הישראלית, שמהן תבוא נחמה וישועות גדולות. וכדברי מרון הרב זצ"ל "והם הם חבלי משיח אשר **יבשמו** את העולם על ידי מכאוביהם".

הראי"ה זצ"ל הרבה להסביר שניתן לצפות שהמדינה תהווה אושר העליון של האדם כאשר מיירי במדינה רגילה שאינה עולה לערך יותר גדול 'מחברת אחריות גדולה שנשארו המוני האידיאות שהן עטרת החיים של האנושיות מרחפים ממעל לה ואינם נוגעים בה', אולם הדבר אינו כן במדינה שהיא **ביסודה אידיאלית** ובו האידאל הוא העיקר והוא האושר היותר גדול של היחיד.

זהו האושר העליון והדרגה העליונה שבאותו סולם ערכים, מדינה זו היא מדינתנו, **מדינת ישראל**, או כפי שכינו אותה רבים מחכמי המערב "**מדינת ארץ ישראל**" (עיין חוברת 'המדינה מן המערב'). גם לאלה אשר עדיין מפקפקים באמיתות התהליך, הרי יש להשיב שעובדת קיבוץ הגלויות שאנו עדים לו, היא סיבה מספקת להכיר בו כאתחלתא דגאולה בראשיתו וכעת באמצעותו. כן איתא **בשו"ת ישועות מלכו** וז"ל "כי הקיבוץ הוא אתחלתא דגאולה, ונאמר עוד אקבץ עליו לנקבציו".

ישנה תקווה גדולה הטמונה בחיזוק מעמד המדינה והתפתחותה. תקווה זו מביאה לידי ביטוי את כל שאיפות חז"ל המוזכרות במדרש והמובאות ע"י **המהר"ל** (נצח ישראל, פרק א') "ידוע שאני מפזרן, תדע שאני מקבצן. ידוע שאני ממשכנן, תדע שאני פורקן. ידוע שאני משעבדן, תדע שאני גואלן."

כאמור עובדת קיום שלטון עצמאי יהודי בא"י הפך את המדינה על מוסדותיה למרכיב עיקרי בתהליך של גאולתנו האחרונה של עם ישראל, וזאת כבר פירשו הראשונים על פי הפסוק **בישעיה** (יא, יא) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי שְׁנֵית יְדוֹ לְקִנּוֹת אֶת שְׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשְׁאֵר מֵאֲשׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפְתָּרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמִעִילָם וּמִשְׁנַעַר וּמִחַמַּת וּמֵאֵי הַיָּם", כי בית שני אינו נחשב במניין הגאולות על אף שחזרו לא"י ועל אף שנבנה בית המקדש משום "שהרי משועבדים היו לכורש" (רש"י).

האם יחששו המהססים עוד להודות ביום זה, שמא גאולה זו היא ניסיון אלוקי חולף ושגאולתנו זו אינה הגאולה האחרונה? על כך יש להזכיר את דברי **הירושלמי דשביעית** (פ"ו ה"א) שהורונו חכמים על פי הכתוב (דברים לה) שגאולתנו זאת היא גאולה אחרונה שנאמר "מאבותיך, אבותיך אע"פ שנגאלו חזרו ונשתעבדו, אבל אתם משאתם נגאלים עוד אין אתם משתעבדים".

האם ניתן עוד לדמיין את מעמדו של עם ישראל שלא כעם היושב על ארצו ועל נחלתו אחר אשר טעמו טעם עצמאות מדינית ורוחנית? כך מתבטא מו"ר **הרב שאול ישראלי** "ועל כן המדינה ועצמאות מדינית מהווים ערך עליון בתפקיד ישראל כעם".

הרב שג"ר זצ"ל מסביר שיום העצמאות הוא יום המרכז את שלשת מרכיבי הגאולה כאחד. יום שבו הכרזנו על שלטוננו בארץ ישראל הוא היום שבו הובטחה האפשרות לשוב לארצנו, לכל יהודי אשר חפץ בכך, זאת מלבד ההצלה הגופנית שבהקמת המדינה. ממצב שבו רצחו, אנסו ושדדו יהודים מתי והיכן שרצו, ממצב שבו אפשר לרצוח שמונה עשר אלף איש ביום, אנו במציאות שבה שבויים באוגנדה משוחררים על ידי חיילי צה"ל. ואם מעבודות לחירות אמרינן שירה, ממוות לחיים קל וחומר, עכ"ל.

ג. ממלכתיות למלכות ישראל מתוך אמונה.

השילוב בין כהונה למלכות הינו ציווי אלוקי ברור "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מְמַלְכֵת כְּהֹנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות יט, ו).

גם בימינו ומימי הקמת המדינה, שותפות היסטורית זו של בני אמונה עם התנועה הציונית לא הייתה שותפות של 'בדיעבד' אלא באופן שקוף התחברות אל דרך האמ"ת ההולכת ומתממשת, מבלי להיכשל בזלזול הופעתה של אתחלתא דגאולה מבחינת "מי בז ליום קטנות" שבזכריה הנביא (פרק ד').

כאשר דנים בהתמודדות או אף במאבק בין הממלכתיות ואולי המלכות לבין התורה והכהונה שבה, יש לאפיין כל חלק עפ"י חשיבותה הרוחנית האמיתית, כמאבק שבין הכלי לבין הערך הרוחני כאמור. אין ספק שהתורה היא תוכנה האמיתי והבלעדי של החיים היהודיים וערכה נעלה ואוניברסאלי, לכן כשבאים לדון באותה התנגשות אפשרית שבין ערכיה לכללים המדיניים המחויבים מחיי מוסדות

המדינה, יש לראות בה את יחס "המידתיות" שבין אותו הכלי לבין ערכו ותוכנו. ומשום כך אין גם להיבהל ממאבק זה, כי תמיד יד הערך עתידה להיות על העליונה, ואולם יש לשמור על הכלי שמירה מעולה, כי בלעדיו גם מקום לערכים לא יהיה.

מובן אם כן עד כמה יום העצמאות מהווה, על תפילותיו והשמחה שבו, יום חיזוק הכלי למען הגברת הופעת תוכנו האלוקי.

האם יתבלבל איש מאיתנו גם השנה משום אי הבנה יסודית בשלבי גילוי ויסוד מלכות ישראל במדינת ישראל ע"י חיזוק מעמד עצמאותנו, ויהסס לשיר ולהודות בוקר **וערב** (אמ"ה ואמונתך בלילות), וזאת בטענה ישנה חדשה וידועה "שימה לנו מלך לשפטנו **ככל הגויים**" (שמואל א', ח ה).

הרב שג"ר ז"ל כותב בעניין זה (תשס"ה עלון שיח יצחק, סיוון תשס"ז) "כאשר יבינו את סוד ההכנה ואת סוד ההדרגה ושהמציאות אין לה כנפיים אלא יש לצעוד בה לאיטנו וכך היה לקראת כינון הממלכה בזמן שאול המלך, כל זקני ישראל ביקשו זאת, אמנם שאול היה מלך צדיק אך המדינה הייתה של חול, ובעקבות זאת אירעו משברים קשים מאוד, עד אשר הופיע דוד ובנה את מלכות ד' עלי אדמות וכו' גם השלב הראשוני של מלכות שאול היה חשוב מאד, לעומת האנרכיה של "כל איש הישר בעיניו יעשה".

כאמור האחדות והאחריות הלאומית, בעיקר ביום עצמאותנו, הם אידיאלים גדולים ונעלים, רק על יסוד זה אפשר לבנות קומה עליונה יותר, אשר תביא אותנו מעל דרגת "הממלכתיות", אל מלכות ד' בארץ, הלוא היא מלכות ישראל.

אולם יש לומר היום בפה מלא שהמושג 'ממלכתיות', לעולם לא חייב קבלת כל הדרכים שמדינת ישראל מתנהלת בהן כעת מבלי להקשות ולהביא ביקורת חיובית לקידומה ולטובתה.

מתוך הבנה זאת, נמשיך להתקשות בלקבל על עצמנו את סדר העדיפות המוסרית של המערכת השיפוטית כפי שהיא מציגה את עצמה ופועלת אף כיום (אמ"ה מעבר לאיסורים האחרים הידועים בעניין בחירת ערכאות אזרחיות על פני דין תורה).

ובמקביל ומבלי להסס, ברור כיום לכל בר דעת שלא ניתן יהיה יותר לכפות על חייל יהודי מאמין, מתוך כיבוד חובתו המוסרית, הוראות אשר יש בהן משום "פקודה שעליה מתנוסס דגל שחור הסותר את מוסר התורה". פקודות אשר אינן עולות בקנה אחד עם התפיסה האמונית, המוסרית וההלכתית **המסורתית** כפי שהורונו חז"ל, וזאת מבלי לסכן חלילה את אחדות העם ואת כוחו של הצבא להגן על העם היושב בציון.

איברא דיש להזדהות עם דברי **הרב נ. אריאל** בעניין זה ("שלטון העם או דמוקרטיה" הצופה ל' ניסן תשנ"ו) וז"ל "ברור שההלכה שואפת למלכות ישראל האידאולית, המשיחית, אך בדיעבד, אי אפשר לדעת כיצד תתייחס ההלכה למציאות שלטונית קשה. אין דרכה של ההלכה להעלות שאלות היפותטיות מסוג זה".

בסופו של יום, גם השנה נתפלל ונבקש לבורא כל ובקול צלול "ישלח אורך ואמתך לראשיה שריה ויועציה **הטובים**", שה' ייתן יועצים טובים לראשי העם ושריו, כי אין המדינה סובלת מפיצול אישיות, ומחויבים אנו להכניס לתוכה את המנהיגות והיועצים ההולמים לקדושתה והראויים להיות שלוחים נאמנים למקום.

אין לברוח גם ערב יום עצמאות הס"ב של המדינה מהתמודדות עם עוצמת המשבר הנורא שהתרחש בתקופה האחרונה, בין אלה אשר ראו ועודם רואים במדינה כ"ראשית" או אף כ"אמצעיתה" דגאולתנו, אך בד בבד אותו שבר גדול הביא אותם להפסיק ולייחס עוד, כלשונם, קדושה "לגברא" (אמ"ה הלא הם ראשיה שריה ויועציה) אלא אך ורק "לחפצא" (אמ"ה הלוא היא המדינה עצמה).

נסכים עימם באומרם שעם התגברות הצימאון הכללי לגילוי מלכות ה' במדינתו, חובת "הממלכתיות" תהפוך להיות מ"אובססיה" של פולחן בני אדם המנהיגים אותה, להתפקחות כנה והבנת הפוטנציאל הרוחני הבלתי נדלה והטמון בתופעת שלטון עם ה' בארץ ה' שהמדינה איפשרה.

ד. תפילות חג עצמאות, ביטוי לתוכנו הרוחני של היום.

ללא ספק יום העצמאות ותפילותיו מסמנים את שיאו של מימוש הרעיון הציוני של גאולת עם ישראל, תוך הודיה מלאה לקב"ה על הניסים הגדולים ועל הישועות ביום זה ובכלל.

לא במקרה יום ה' באייר מסוגל ומוכן לגדלות זו, וזכורים לנו דברי **השפת אמ"ת** (חנוכה תרמ"א), וכן דברי הגאון **רבי עמרם אבורביה** מבחינת "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", והם המוכיחים את הציפייה האלוקית לגילוי ערכו הרוחני ההכרחי של יום זה תוך השתלבותו במערך הלוח העברי, חגיו ומועדיו (עיין שם).

ובכגון זה איתא בספר **מדרש שלמה לרש"ז ריבלין** (עמ' 54–53) שם כתב בשם **הגר"א** שיום ה' באייר מסוגל לגאולה (אמ"ה ויש הטוענים

שמשום כך ערכו תלמידי הגר"א את חנוכת ביהכנ"ס 'החורבה' בעיר עתיקה ביום זה בשנת תקע"ב, הנה גם כיום אנו עדים לכך שהמתנגדים לעצמאות ישראל החלו בפרעות ביום חידושו וחנוכתו של מקדש מעט זה בשנת תש"ע הלוא הם ר"ת תהיה שנת עצמאות).

כידוע נקבע ע"י גדולי עולם שבדור התקומה והעצמאות, יש לפתוח את תפילת ערבית החגיגית במזמור תהלים (קז') ושם נאמר "יודו לה' חסדו וְנִפְלְאוֹתָיו לְבְנֵי אָדָם".

יש לשאול לכאורה על מה ולמה יודו? ורגילים להשיב "כי השביע נפש שקקה ונפש רעבה מלא טוב" וכן "כי שבר דלתות נחשת ובריחי ברזל גידע" ותו לו.

אך חובת ההודיה גדולה מסתם חיוב המציאות כפי שנראה, ומחויבים אנו להתעלות ולהודות ללא קשר וללא התניה עם הטוב שהקב"ה גמל עמנו אם לאו, מבחינת "טוב להודות לה'. וכן משום ש"יראו ישרים וישמחו וכל עולה קפצה פיה. מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה'". פרסום הנס הגדול והרצון להודות לה' מתוך שירה חייבים להיעשות מתוך הגברת תחושת ה"ברוב עם והדרת מלך" – "וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו".

יש החשים באופן מלא את אותו חוב ומגלים פנימה את אותו רצון לשמחה ולהודאה ביום זה, בוקר וגם ערב ע"י אמירת התפילות, ויש אשר תחושה זו מעורפלת יותר, כ"א לפי מזגו הרוחני והכנתו לכך.

וזאת כדברי ספר פרי צדיק מלובלין (ר"ח מנחם אב) על דמצינו בש"ס דתענית (כ"ח) דרב איקלע לבבל וחזינהו דקא קרו הלילה בריש יחרא, סבור לאפסיקנהו כי דחזא דקא מדגלי, אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם.

ומשמע שזה המנהג של אמירת הלל בר"ח לא נהגו בו בבבל, ורב שבא מא"י לא ידע עליו, והיינו "שלא הרגישו מזה דר"ח יש בו מקדושת מועד, עד בואו לבבל אחר החורבן".

(אמ"ה ועל מעשה דרב דלעיל כתב **המהרי"ק** (שורש תשיעי) דאף דלדעתו של רב היה באותו מנהג משום ברכה שאינה צריכה, ואמרינן לכא' בברכות דעובר משום לא תשא, מ"מ סמך על מנהג אבותיהם ולא רצה לבטלם).

כמו כן יש המרגישים וחווים את יום העצמאות כבר עם כניסתו כיום שיש בו **קדושת המועד**, קדושת הגאולה, אף גדולה מזו של מצרים כי אחרונה היא.

בין אלה נמנה הרב הגאון **רבי שלמה גורן** זצ"ל ואולי אף בראשם, כאשר תיקן תקנת אמירת ההלל עם ברכה בערבית דיום העצמאות וחיזק אמירתו בבוקר בשנת **תשל"ו** וז"ל "קריאת ההלל עם ברכה בשם ומלכות וכו' קובעת חומרתו של היום **כחג ומועד** והיא היוצרת את האווירה הנפשית החגיגית של הכרת קדושת היום בכל חגי ישראל ומועדיו".

אמנן הבלבול והערבוביא שבין התחושות של כל או"א אינו חדש, גם רצון מעטים לכפותו על אחרים אינו חידוש, פרט לעובדה שכעת יוצאים המבטלים מתוך אנ"ש וזו עובדה שיש בה חידוש.

אודות כך ובצער רב כותב **הרמ"מ כשר** זצ"ל כבר אז (התקופה הגדולה עמ' רכ"ז-רכ"ח) וז"ל "יש להעיר על קלקלה שישנה בהרבה בתי כנסיות בארץ בנוגע לאמירת הלל ביום העצמאות, יש נוהגים לומר הלל ביום העצמאות, כתקנת הרבנות הראשית ורוב רבני הארץ, ויש שלא נוהגים לומר כפי מנהג רבותיהם, והמחלוקת רבה בין הצדדים. **כל א' רוצה לכופ דעתו על חבירו**, וכל א' מהצדדים מדבר בדברי זלזול

נגד הצד השני. האנשים משני הצדדים שכוונתם באמת לשם שמים צריכים לדעת ולזכור שמחלוקת היא איסור דאורייתא ואמירת ההלל להנוהגים בו הוא **תקנה ומנהג**, והאומרו ביחידות ג"כ יוצא וכו" וכל ביהכנ"ס צריך להתנהג כדעת רוב המתפללים הקבועים ולא להביא לידי מחלוקת וכו' ומצינו לענין הלל בר"ח שהוא לכו"ע מדרבנן וי"א מנהג, ויש ג' שיטות וכו' הרי לפנינו שלפעמים יש מחלוקת בין הפוסקים בעניין אמירת הלל אם לומר או לא, ובודאי לא לזלזל א' בחבירו, **אלא כ"א עשה כמנהגו**, כן באמירת הלל **אסור לכ"א לזלזל במנהגו של חבירו**".

רואים אנו שמנהגים שונים קיימים בעם בעניין זה ואנו מייחסים אותם למזגו ורגישותו הרוחנית של כ"א ביחס להופעת היום ומשמעותו, אך ודאי לא יעלה על הדעת לפסול נטייה נשמתית חדה כזו של הרב גורן והנוהגים כמותו, לומר הלל בשו"מ גם בערב, ועוד יתבאר.

הגר"ש גורן מגלה את כוונותיו ותחושותיו, ביסוד תקנת אמירת הלל בערבית וז"ל (יום העצמאות לאור ההלכה) "על מנת לשוות ליום העצמאות צביון מקורי על פי התורה, יש להציב בראשונה את יסודותיו ההלכתיים על פי המקורות בתלמוד ובאגדה ולברר מה הן המצוות והאזהרות, התפילות וההודיות, במידה ויש כאלה, המוטלות עלינו לפי תורת ישראל. לאור זה נוכל לקבוע לעצמנו את דמותו הכוללת של יום לאומי זה. נמצינו למדים מכל הראשונים שיש כוח בידי רוב ישראל לקבוע יום טוב כיום שמחה, משתה וששון. כמו שקבעו אנשי כנסת גדולה בימי הבית השני את הימים הטובים המנויים במגילת תענית לזכר הניצחונות, הכיבושים, הניסים והנפלאות שעשה ה' לנו בארץ

הזאת. יש ללמוד, אפוא משיטה זו שכל סיבה שבכוחה להביא לידי **התפעמות הנפש** על נס מסוים שהתרחש לציבור או ליחיד, ואשר מעוררת חוויותיו של אדם לזכירת הטוב הגנוז בדרכי ההשגחה העליונה, בין שההתעוררות הזו באה על ידי הזמן שבו התרחש הנס, או על ידי המקום שבו התרחש הנס, יש לברך ברכת שעשה ניסים.”

אכן זהו סוד **עוצמת התפעמות הנפש** אשר הביא את חכמי אותו הדור לחדש את אמירת ההלל ושאר הברכות הנהוגות ביום זה, והיא היא אשר הביאה את הרב הראשי לישראל דאז להרחיב את אמירתה גם בערבית.

מ”ג שנים אחר פרסום תקנתה, **הרב ש. גורן** חוזר ומזכיר את כללי המנהג אשר נקבע **וכבר השתרש**, ואשר נבע מביאור הלכתי ההולם את אותן עוצמות נפשיות המתגלות ביום זה וז”ל (מתוך הקדמה לסידור בית מלוכה) ”מטבע ברכות ותפילות ליום העצמאות וליום ירושלים, כפי שנקבע בזמנו ע”י מועצת הרבנות הראשית, בעת כהונתי כרב הראשי לישראל וכנשיא המועצה, לפיה **יש לברך בפתחת ליל העצמאות ברכת שהחיינו בשם ובמלכות. וברכת לגמור את ההלל כשקוראים את ההלל השלם בלילה וביום העצמאות בשם ומלכות. כפי שהנהיגו שלומי אמוני ישראל זה מ”ג שנה**, מאז זרח עלינו אור האתחלתא דגאולה, כאשר התחיל להתגשם לנגד עינינו ע”י נסי ה’ ונפלאותיו”.

במקום אחר **הרב שלמה גורן** מבהיר (בחוברת ‘אבילות ביום עצמאות ויום ירושלים’) שמשום כך האבלים חייבים להשתתף בכל התפילות הנהגות בימי הודי’ה אלו כולל אמירת **הלל בברכה בשם ומלכות**

(אמ"ה הכוונה לא שיאמרו בבית אבל, אלא בבית אחר), וזאת כמו שפסק **הפר"ח** בנוגע לחנוכה, ולא שהאבל עצמו יאמר את הלל אלא שישמע מפי אחר (ועיין דברי בספר **'הוד יוסף חי'**, הערה 117 עמ' 73, וכן 'שחר אהללך' ח"ב של הרב א.א. אדרי וצרף להכא וטוב לד).

ה. הלל כמצוה - הלל כשירה.

אחר כיבוד כללי דברי פתיחה למאמר זה, נזכיר לצורך את הנאמר בעניין עיקר שורשי אמירת ההלל ביום העצמאות.

ובכן, איתא **בש"ס דפסחים** (ק"ז, א) **"נביאים** שבניהם תקנו להן לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבוא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן".

ובצדק יש אשר יבחינו בין ההלל הנאמר על שחיתת הפסח להלל הנאמר במועדים כי הוא הלל דמצוה ולדעת עט"ר **התשב"ץ** (זוהר הרקיע עשין א' יט') אמירתו דאורייתא היא.

והנה שיטת **הרמב"ן** גם היא (בהערותיו לספה"מ) שהלל במועדים דאורייתא הוא כיון שנתקן כבר בזמן כתיבת התורה, בעוד שהלל של חנוכה רק דרבנן הוי.

ברם **הרצי"ה קוק** זצ"ל (לנתיבות ישראל ח"א, קפא) סובר שקדושת יום העצמאות היא היא **קדושת המצוות**, שבו נתקיימה המצוה של כיבוש הארץ לדעת **הרמב"ן**, ומצווה זו מתקיימת בכל יום גם ביום העצמאות, שלא כיציאת מצרים שאינה חוזרת אלא בשעת אכילת הפסח.

ואולי יש להעמיד כנגד את סברת מרן הגר"ש גורן אשר יגדיר אמירת ההלל של יום העצמאות שלא כהלל המחוייב מדינא (תורת בשבת והמועד עמ' 421) ולא משום מצות היום וקדושתו אלא וז"ל "הלל כליל פסח אינו הלל של קיום מצווה כי אם הלל כשיר בחג ובמועד". ועל כן נזכיר מה דאיתא בש"ס דסנהדרין (צד,א) שחזקיהו לא הפך להיות ממלך יהודה למשיח מפני שלא רצה לומר שירה, ואף שאמר הלל, ראוי היה שיאמר גם שירה ולא עשה כן.

ועל כך נאמר "גנאי הוא לחזקיהו וסיעתו שלא אמרו שירה, עד שפתחה הארץ ואמרה שירה".

כן פירש מרן הרב קוק זצ"ל בעניין זה (חבש פאר עמ' כד,ב) וז"ל "ומשזו לא התפרצה ממנו (אמ"ה השירה מחזקיהו), פתחה הארץ ואמרה שירה וכו' (כי) ענייני העולם הזה לא היו כל כך חשובים לחזקיהו להתעורר ולומר עליהם שירה, שחב שהם מעיקים לענייני עולם הבא והקדושה האמיתית וכו' עד שפתחה הארץ ואמרה שירה כי מצד קדושת הארץ וכבודה וברכת ה' עליה עם רוב קדושתה, זה גרם להכיר לכל שראוי לומר שירה על הצלחה גופנית של עם ה' בארץ ישראל בפרט".

הנה למדים אנו שאמירת אותה שירה, בדמות הלל הנהוגה ביום עצמאות נובעת מתחושת הכרה והפנמת קדושתה של הארץ, על כן אין הדבר מחויב המציאות כמצווה דאורייתא בהלל דמועד, כי כל אחד כפי שהוא אדם "רגיש".

עוד איתא במסכת סופרים (כ,ט) "ימים שמונה עשרה ולילה אחד, יחיד גומר בהן את ההלל" ולדעת רב האי גאון זהו הלל שלם שאומרים אותו בתורת שירה.

בעניין זה **הרב יצחק זאב הלוי סולובייצ'ק** (חיידושי הגר"ז הלכ' חנוכה ג, ז) מסביר את דעת רב האי גאון דלעיל וכתב שההלל שמונה עשר הימים נאמר בתורת הלל של קריאה, אך ההלל שבליל פסח נאמר **בתורת שירה** דווקא.

וכן הן דברי **המהר"ל** (גור אריה וגבורות ה' פרק ה' מז') שכאשר מגיע בלבם השמחה מן הנס, ולא שהיו מכריחים עצמם אל השירה ע"י השכל, כאדם שהוא מכריח עצמו לדבר זה לא, **"כי השירה היא השתוקקות הנבראים לבוראם"**.

ובכן, כך יש להבין את תקנת **הגר"ש גורן** (קריאת הלל בליל חג העצמאות 431-419) שאמירת ההלל שבליל יום העצמאות היא מתורת שיר.

ו. הלל שבליל העצמאות- מנהג מושרש עפ"י חכמים.

אף שהוראת הרה"ר לישראל בתקופת **הגר"י הרצוג והראשל"צ עוזיאל זצ"ל** משנת **תש"י**, הייתה לקרוא את ההלל בלילה בדילוג ובלי ברכה, הוראת **הגר"ש גורן** משנת **תשל"ו** קבעה לברך על הלל שלם. מנהג זה נתקבל מאותו עת ועפ"י עדויות, ברבות מיחידות צה"ל ע"י הרבנים אשר שירתו באותה עת, והיו מתלמידי **הגר"ש גורן** הרב הראשי הראשון לצה"ל, וכן בקהילות רבות בארץ ועדותינו נאמנו מאוד על עשרות רבות של קהילות גם בחו"ל (אמ"ה בשכונת רבות של ירושלים נוהגים כך: ישנו מניין עצום בכותל המערבי, בקרית משה, פ"ז, בית וגן, מעלה אדומים, בקעה, ארנונה וחומת שמואל שלב ב', וכן בטכניון שבחיפה ובישיבה הגבוהה, בב"ש ועוד מאות ערים ואתרים בעולם כולו).
כאמור לעיל, הפכה **שירת** ההלל עם ברכה בליל עצמאות, אף שלא נקבעה כמצוה ולא מדינא, כמעין הלל הנאמר בר"ח, שאינו מן הדין

אלא נוהג העם, ושרב הבא מבבל בעובדא דתענית לא העיז לבטל משום "מעשה אבותיהם בידיהם" (תענית כ"ח, ב).

והנה יש להוכיח שתקנה זו, אף שקבלה בדיעבד תוקף של מנהג שאין אחריו כלום, בתחילתה נתקבלה כהוראה הלכתית עפ"י שורשים מובהקים שבש"ס ובפוסקים מבחינת "והנביאים שבניהם תקנו להם", לכן אין לאומרו בדילוג כמנהג העם בר"ח או שמא בלא ברכה כמנהג חבטת הערבה (וכן הוכיח בקונטרס קומי אורי, דיני הלל בערבית).

ולדעתנו הדלה, יש ללמוד מכך שהורה הרב צבי יהודה קוק זצ"ל לקרוא את ההלל בברכה בלילה בישיבה המרכזית בשנה הראשונה של התקנה, אע"פ שככל הנראה אין רוחו הייתה נוחה הימנה, אך מבין אני שמתוך תקיפות התקנה אשר נקבעה ע"י "נביאי" הדור, הסכים כד ולא מתורת מנהג (אמ"ה ובשנים שאחרי כן, חזרו בישיבת מרכז הרב לתקנה המקורית של הרבנות ללא הלל בערב, וכך גם הנהיג הגר"א שפירא זצ"ל בהיותו ראש הישיבה, והעידו בפנינו שרבים הם התלמידים הסרים למניין אחר עם הלל בשו"מ אשר התקיים בשכונה, כפי שנהג הראי"ה בערבית דפסח בלונדון, ואפשר). למפרע ומאחר ולא כל קהילות ישראל נהגו כך, והדבר חזר להיות במחלוקת בין הפוסקים, גם בין אלה מאנ"ש, חזר הדין למנהג ונהרא ונהרא ופשטיה, ואין אחר נ' שנים והמנהג כלום, ולא אמרינן סב"ל במקום מנהג ולא במנהג טעות עסקינן כי נקבע עפ"י חכם, כפי שיתבאר.

כך היא עמדתו השקופה של מו"ר רבי שלום משאש זצ"ל וממנה לא חזר, לא בע"פ ולא בכתובים (הקדמה לסידור בית מלוכה) וז"ל "לחזק ולקיים תקנות הרבנות הראשית לישראל הא' וכו' אשר תקנו לומר הלל שלם ביום העצמאות וכו' ואף שדברי הגאונים אינם צריכים

חיזוק. ומי יבוא אחרי המלכים האדירים את אשר כבר עשוהו ותיקנוהו לדורות וכו' ומי הוא זה ואיזהו שיכול לבטל מנהג זה ולהיות כפוי טובה להקב"ה האל המושיע הגואל וכו' ואנחנו חייבים להודות להלל ולשבח ולפאר וכו' למי שעשה לנו את כל הנסים הללו וכו' **אמנם לעניין הברכות** כיון שאין ספרי איתי, איני יכול להביע דעתי בלי לראות מקורות הדברים. והנה **אם בא הדבר מפורש בתקנת הרבנים** הנ"ל שצריך להיות בברכה וכו' ודאי חזר להיות מנהג לברך ואפי' תהיה מחלוקת בין חכמי הדור, אזי אין לומר ספק ברכה להקל לגבי מנהג כידוע וכו' אף שפי הנראה כמה עדות או בתי כנסיות נהגו לברך מאז וע"ע, ונראה שאלו ישארו במנהגם לברך וכו' שהרי בר"ח הרבה נהגו לברך על הלל. והם האשכנזים וגם הספרדים שעלו ממרוקו ומהמדינות שנהגו לברך על הלל בר"ח וכו' וקשה מאוד להחזירם שנראה בעיניהם כאוכלים בלי ברכה ואותה ברכה נותנת חשיבות וערך גדול להלל. ובלא"ה הו"ל כקורא מזמור תהילים בעלמא, עכ"ל".

ואחר ויש לנו הוכחות לכך שכך הייתה תקנתו של **הגר"ש גורן** ורבים ועצומים עמו, לברך על הלל כליל יום העצמאות, בטלה ההסתייגות של **הגר"ש משאש** כי הוכח שכן נפסק וחזר הדין לאסור על מאן דהו לצאת נגד המנהג, כי קשה להחזירם לאכול ולשיר בלא ברכה.

ז. דרכו של נוהג בעם- נעשה ואח"כ נשמע.

בשבחו של מנהגי העם כותב **הרב י. ל הכהן פישמן** (עלון נרות שבת- שנת תש"ג) וז"ל "מנהג ישראל הוא טבעת זהב בשלשלת היוחסין של המסורה הישראלית, והוא נבט ונצמח ממימקי השיתין של היהדות

הנצחית. **הוא לא נוצר באופן מקרי** ולא היה בו גלוי רוח של פרט אלא הוא רובו ככולו ארשת נפש של האומה או חלק חשוב ממנה. המנהג לכל סעיפיו וענפיו הוא מושרש במולדת הרוח של עמנו, ספוג זיקות חשמל ישראליים ותכונתו המקורית משובצה בגם תוך ההלכה וכו' **כי אפילו יש במנהג צד איסור אין לבטלו**".

וברוח זו איתא במסכת ראש השנה (כ"ט, ב) "אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לבני בתירא, נתקע ! אמרו לו, נדון. אמר להם נתקע ואח"כ נדון. לאחר שתקעו אמרו לו, נדון. אמר להם כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין לאחר מעשה".

רבים ושלמים הם הטוענים שהוא הדין בהלכות תפילות של יום העצמאות, שמרוב חכמה ופלפול הגיע הבלבול הגדול הזה כיצד לנהוג, והטביעות והאינסטינקטים של עמנו נחלשו לטובת הדיונים, המחלוקות ורוב הסבלי"ם אשר הקשר ביניהם לבין נוהגי העם הינו מקרי בלבד.

נדמה, ומבלי להוציא מפינו דברים נועזים אשר אין הרשות לאומרם, שיש מן השאלות אשר הרבנים אינם חייבים להיות נשאלים כי כבר הכריזו שכאשר ההלכה רופפת "פוק חזי מהי עמא דבר". ובכגון זה יש לחזור על הקריאה האלוקית "מה תצעק אלי **דבר אל בני ישראל ויסעו**", כי זה העם אשר הכריז "נעשה ונשמע", ועל כך הצדיק הקב"ה "מי גילה לבני רז זה".

ופעמים רבות בהן העם מתגלה, אם לא כנביאים לכל הפחות כבני נביאים, המכירים בגודל השעה ואין רוב הזהירות מערפלת או מנטרלת את החושים, ומגיעים עקב כך לידי זהירות ועפ"י רמח"ל, מסל"ז).

אכן פעמים דיש להגדיל את כוח המעשה על כוח הסברה, הן לעניין ההוראה, גם לשעה, גם לדורות.

ולגוף המעשה נחשב לו המנהג, אף כי כמה מהם אין יסודותם בתלמוד, כדאיתא **בהלכות הרי"ץ גיאת** (מפתח לתה"ג 220), וכן איתא בספר **תולדת ישראל** (חלק י') של **רבי זאב יעבץ**.

באופן כללי נזהרו מאוד חכמינו מלשפוט ולהתערב במנהגים של העם אשר לא להם הסמכות לבטלם כפי שיתבאר בהמשך.

ועל כך יש ללמוד מתורתו של **הריב"ש** (תשובות סי' לז') בעניין חזרת הש"ץ שכתב וז"ל "אין ספק שהמנהג היפה הוא שיתפללו הציבור תחילה וש"ץ עמהם בלחש ואח"כ יחזור הש"ץ להתפלל בקול רם וכן המנהג בקטלוניא וכו' אבל בארגון לא נהגו כן, וכשהייתי בסרקסטא מנעתי מהם המנהג ההוא בב"ה שהייתי מתפלל שם".

ועל כן דייק **רבי יוסף זרקא** מתוניס **בשו"ת יוסף חי** ובתשובה לחבורת חכמי מקובלי אלג'ר וז"ל "ודייק בלישנא לשון הזהב (אמ"ה של הריב"ש לעיל) ואמר בב"ה שהייתי מתפלל שם שמוכח בהדיא ששאר בתי כנסיות שהיו בסרקסטא לא מנעו מהם המנהג ההוא".

ובמנהגי רבינו מיימון שבסידור התפילה שלו (ענייני חנוכה אשר תורגם מערבית ע"י **רבי דוד הסבעוני**) שם דן במש"כ **בנר המערב** (פרק יז' ובמאמרי בהיסוד י"ב ניסן תש"ד) וז"ל "אין להקל בשום מנהג קל ויתחייב כל נכון לו עשות משתה ושמחה ומאכל לפרסם הנס של חנוכה וכו' וכתב **רבינו נסים** במגילת סתרים כי כל מנהגי האומה וכו' אין לנו לבזותם ומי שהנהיגם, זריז ומשתדל הוא כי הם מעיקרים נעשים ולא יבויזו במנהג האומה, וכבר אמר הנביא ע"ה אל תיטוש תורת אמך וכו' ולא יתבזה דבר ממה שעשו הקדמונים".

והוסיף **הרב סבעוני** על מנהגי דרעא שבמרוקו (DRAA) וז"ל "והרבה מנהגות נהגו ישראל בכל תפוצות גלותם נהרא נהרא ופשטיה, מקום ומנהגו, ומשפחה ומשפחה ומנהגה, וקורא אני על כולם הליכות אלי מכלי בקדש".

וכן מצינו שפעמים שבני הקהילות הם היוזמים מנהגים ממנהגים שונים, בענייני תפילה ובכלל, עם או בלא ברכה, והסכמת חכמים למפרע ניתנת.

הרי ידוע שמנהג אמירת הלל שלם עם ברכה בתום התפילה לא נהוג היה בדור הקודם אלא אצל חלק מעדות ספרד ודעת מרן השו"ע.

וכן איתא **בעה"ש** (ס' תפז או' ז') בשם רבנו **הב"י** (סעי' ד) דבליל ראשון של פסח גומרין את ההלל בצבור בנעימה בברכה תחילה וסוף וכו' **ואנו אין נוהגין כן ואין אומרים בבהכ"נ הלל כלל, לפי שלא נזכר זה בש"ס**, ובירושלמי איתא שהיו קורין הלל בבהכ"נ.

ומסופר שמרן הרב קוק זצ"ל בזמן שהייתו באנגליה היה מחפש אחרי מנייני חב"ד לשמוע הלל עם ברכה בליל פסח.

ולהוכחה, בספר **זה השולחן** של מנהגי אלג'יר שם איתא (ס' נב') – דיני תפילה של פסח) דנהגו שליל א' של פסח וכל בליל ב' גומרים הלל, ובהערות **ויגש אליהו** (או' א') שם כתב הפירוש שכאמור הוא הדין בדברי **מרן השו"ע** (ס' תפ"ז סק"ט), וכן הוא מנהג עירו (אמ"ה תוניס) וכו' אולם בספר **בית יהודה עייאש** כתב בשני מקומות בתשובה, שמנהג אלג'יר שאין אומרים הלל בליל פסח, ונתן שבח למנהג (אמ"ה שלא לומר) ואתמהה דלא נהגו כוותיה באלג'יר שהוא מאריה דאתרא.

אכן זו תמיהה רבה, כי כן היא דעת **הרשב"ץ** שלא לומר הלל, וכן כתב **מהר"י עייאש** ע"ה, והלוא הם עמודי ההוראה שבעיר זו ובמדינה אלג'ריה כולה, אך מה נעשה שלא נמצא קהילה מקהילות אלג'יר אשר נמנעו מלומר הלל שלם, ובכך לא הלכו כדעת רבותיהם מאהבת הנס וההלל בשלמותו וקדמו את הנעשה לנשמע ואחר אשר נהגו, נהגו.

ח. מנהג והלכה, מנהג מול הלכה.

מרו החיד"א כותב בספר **לדוד אמת** (קונטרס אחרון סי' ס') וז"ל "בתשובה שהשיבו 'פוק חזי' אע"ג שנתפשט המנהג כד, אפשר שלא יהיה מכוון להלכה ולהכי שואלים הלכתא מאי? השיבו שבזה אזלינן בתר המנהג שהוא מכוון להלכה".

ומהרח"א בספר **מקראי קודש** חולק על הרב **פר"ח** וכתב וז"ל "נ"ל דהיינו מה שהשיבו 'פוק חזי מאי עמא דבר', ואף שהוא הפך הדין אין בדינו לבטל המנהג, וא"כ אין זה בסוג פסק הלכה דאדרבא הגם דהוי הפך ההלכה אמרינן פוק חזי".

ומי גדול מעט"ר **הרשב"ץ** בשו"ת **התשב"ץ** (ח"א סי' נ') אשר כתב דבשטרות לא קפדי אינשי בדקדוק צורת האותיות אעפ"י שכיוב"ז בו פוסל בס"ת, אבל הועיל לנו כל זה להחזיר הדבר להלכה רופפת שאמרו **בירושלמי ביבמות** וכו' וז"ל "וכיון שכל ס"ת שהם אצלכם ואצל גלילותכם הם כד, אין כוח בידנו לפוסלם ולהטריחכם בתקונם בגרירת הקוף וכו'".

ואף נשארו שם ס"ת עם רגל הקוף דבוקה לגגה, והוא דבר פסול לרוב, התיר להם **הרשב"ץ** לברך עליהם בכל פעם משום **מנהג עוקר הלכה**, עיין שם.

ובשו"ת **ויאמר יצחק-אבן ווליד** (ח"א סי' י"ד) שם איתא עפ"י **תשוב' מהר"י די ליאון** (סוף ספר שבעה עיניים) שהביא **תשובת הרא"ש** שבמקום שהלכה רופפת בידך, פירושו של דבר שאין בירור כמי נפסקה ההלכה, הלך אחר המנהג. ויש לתלות שנראה לגדולים שנהגו המנהג שהלכה כן, ולדבריו אין לעקור המנהג מפני ההלכה שתקבע לאחר מכן כיון שהמנהג קדום וכבר נהגו.

עוד איתא בשו"ת **יוסף חי אלוז שמנהג שהוקבע עפ"י חכם מבטל הלכה**, היינו שיש לו על מי לסמוך אף דלית הלכתא הכי. וכן כתב עט"ר **הריב"ש** שהרוצה לבטל מנהג שנהגו שכל מי שמוכר קרקע מכריזין ביום שבת בין יוצר למוסף, והשיבו רבו **הר"ן** שכיון שאותו מנהג היה בעצת **הרא"ה** יש למצוא לו היתר, כי נהגו עפ"י חכם, ואף שהוא נגד הדין (אמ"ה ולדעת הר"ן זהו איסור גמור), אלא כיון שנהגו ע"פ חכם ויש להם על מי לסמוך.

ובר"פ דתענית איתא פלוגתא "א"ר יהודה א"ר הלכה כר"מ, ור' יוחנן אמר נהגו העם כר"מ, ורבא אמר מנהג כר"מ".

ומפרשינן דמ"ד הלכה כר"מ, **הלוא המנהג הוא העוקר**, ואם יבא אליהו ויאמר הפך המנהג אין שומעין לו אלא מודין כמנהג.

עוד איתא **במהר"י קולון** (שורש ט') דאזלינן בתר המנהג אף שהוא נגד הלכה, וראייתו כאמור לעיל מהך **דהקומץ רבה** דאמר רב 'אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעים לו, שכבר נהגו העם בסנדל'.

עוד איתא **במהרי"ק** (שם) שבמנהג אפילו נגד הלכה, אזלינן בתר המנהג, והעלה שמיירי אף במנהג שאינו אלא במדינה אחת והדין כן, כי ודאי דפשיטא ליה לתלמודא דאין לחלק בין מנהג למנהג.

ובפר"ח (דיני מנהגי אסור או' יא') שם כתב וז"ל "אם נהגו כן עפ"י פוסק אחד מאריה דההוא אתריה כבר כתב **הרשב"א** (תשובה סי' רנ"ג) שיעשו עפ"י רבם בין להקל ובין להחמיר כמו שמצינו בר"פ ר"א דמילה".

כללא דמילתא דמנהג מבטל הלכה, בעיקר אם אותו מנהג נקבע עפ"י חכם, וזהו פירושו 'דנהגו העם' קרי נקבע עפ"י חכם.

ולכן יש לומר שאף לסוברים שאמירת הלל בברכה בליל עצמאות מנהג נגד הלכה הוא (אמ"ה ואחר מחילה אין אנו סוברים כד), כיון שנקבע עפ"י חכם (הגר"ש גורן), וחזר ואושר עפ"י חכם (הגר"ש משאש) הרי שעוקר את הלכותיהם ואין לשנותו.

יב. ביטול מנהג - הייתכן?

רבי חנוך סגל כותב בתשובה וז"ל "אנכי היודע ומכיר את טיב זקני מנהגי מדינת אשכנז וכו' שכמעט המה מוסרים את נפשותם שלא לעבור על מנהג אף שאין לו שחר ויסוד כל עיקר יותר מעל גופי תורה וכו' ולקיים המנהג הוא עוקר הרים כדי שלא לבטל כל עיקר וכו' ולזה אני אומר שלא להעבירם על מנהגם בשום עניין ואף שאין להם על מה לסמוך ונהרא ונהרא ופשטיה".

ובספר **ליקוטי ספרי מקח וממכר** (תודלות רה"ג רי, הערה 25) שם כתב דכיון שמנהג ישראל תורה היא "אם יש מקום שיש להם מנהג קבוע, על מנהגם יהיו עומדים ואין רשות לאחד מהם לחלף המנהג".

וכן איתא בספר **אורחות חיים ובספר העתים** (עמ' 275) דאין לשנות מנהג גם כאשר ישנם מנהגים אחרים מתוקנים יותר, למרות זאת אין משנים אותם, ומה דאיתא **בירושלמי דיבמות** (פ"ב הל"א) "המנהג מבטל ההלכה" אין זה לשון גוזמא.

על כך כתב מו"ר **רבי דוד שלוש** (שו"ת **חמדה גנוזה** – מאמר הפסיקה ההלכתית והתפתחותה עד ימינו) שפירוש הדברים הוא שאם הייתה מחלוקת קדומה בין חכמים, זה אוסר וזה מתיר, ונהגו להקל מפני שהיה **רבם** או שחכמי המקום נטו אחר דעתו בעניין זה, מניחים אותן על מנהגם אף שהרבה מקומות נהגו לאסור.

(אמ"ה ובעניין זה יש לחזור ולעיין במש"כ עט"ר **הרשב"ש** (סל' תי"ט) שהביא ראיה דאין מנהג מבטל הלכה ממ"ש בר"ה טו, ועוד חזון למועד ליישבו בטוב).

וכן איתא מעשה בפרק שלשה שאכלו, רפרם בר פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר קם קרא בספרים ואמר ברכו את ה' ואשתיק ולא אמר "המבורך", אוושו כ"ע ברכו את ה' המבורך וכו'.

והנה הביא בשו"ת **יוסף חי אילוז** הוכחה גדולה ממעשה זה נגד סברת **מהרשד"ם** הסובר שבענייני התפילה ואבזרייהו, אין לחוש לשינוי המנהג ולא כן היא, כי הוכח שרבא אקפיד שלא לשנות דהא נהגו עלמא כר"י בסוגיא דלעיל.

וכמה פלא היה בעיני חכמים על שייקום חכם אמיתי וירצה לבטל מנהג כל שהוא שבקהילות ישראל, בכגון הרוצים לבטל את אמירת הלל שבביל העצמאות.

הנה בספר **ספר ילקוט יוסף** של **רבי יוסף חיים אילוז** (בעניין ברכת עצ"ב) שם דחק את עצמו לומר שלא ניתן לעלות על הדעת **שהרה"ג**

כמהרש"א שינה או רצה לשנות איזה מנהג ממנהגי בעיר דמשק בתקופתו וז"ל "כי מעולם לא ביטל מנהג וכו'".

ובאותה שנה שנתסלק **הס"ק בישי"מ** בירושת"ו היה סנדק במילה שהייתה בביתו, וברכו לפניו כמנהג, ולא התרגש כלל ולא דיבר מאומה ע"ז כי לא יתכן שיסכים לבטל מנהג אחד מהמנהגים וז"ל "מה שקרה לגאון א' שבטל איזה פיוט שהיו נוהגים לאומרו בתפילה ונענש ע"ז, ושמעתי מזקני ירושלים וכו' כי נמצא ש"ץ אחד שקיצר באיזה בקשה ומת באותה שנה על שינוי המנהג".

ובספר **מעבר יבוק** (דק"פ ע"א) כתב דאין לשנות מנהג המקום כפי שפסק **בעל ההגהות** (סל' תרי"ט) אפילו בניגונים ובפיוטים.

וכן איתא בדברי **המהרי"ל** דאתרא ביה מילתא (אמ"ה שמתה בתו) והצדיק עליו את הדין משום ששינה מנהג המקום לומר סליחה בלתי נהוגה.

ועיין בהקדמה **לספר נהר מצרים לרבי רפאל בן שמעון** מה שהאריך הרבה בעניין זה וכתב וז"ל "המנהגים שמקורם דתי המשוררים בקהילות ה', בכל תפוצות הגולה, הם הוראה מוחלטת וכו' ומעולם לא צמח שום מנהג שמיסודו היה איש בור ועם הארץ, וזה ברור".

והנה **הרשב"א** בתשובות כותב דאין לדחות קבלה שביד הזקנות מפני ס' רבוא מופתים המראים סותרו, דחוק ישראלי הוא למעלה מהטבע והשכל.

אגב מילתא, **המהרי"ק** כתב דאין לבטל מנהג, אפילו הוא גדול הדור ואפילו כאלוהו אין שומעין לו.

והרש"ל בספר **ים של שלמה** (ב"ק פ"ח, כ"ז) שם כותב דלפי השתנות המנהג משתנה הדין וכו' ולא דוקא מנהג חכמים אלא אפילו מנהג ספנים וחמרים.

וכן כתב בעל **מגיד משנה** (הלכות חנוכה, פ"ג, ז) וז"ל "והמעשה של רב מוכיח בבירור שאפילו מנהג פשוט בכל ישראל לא היה קריאתו (אמ"ה כלומר היו שלא קראו כלל את ההלל אפילו בלא ברכה) ואפילו בדילוג לא היו קורין בא"י שבא ממנה רב לבבל, שאם היה מנהג פשוט בכל מקום, לא לימרו סבר לאפסוקינהו, דהא מנהג היה לקרותו בדילוג בכל מקום.

ועוד עיין בספר **ושמו יוסף של רבי יוסף אבן אוליד** על אשר דיבר בחומרת ביטול מנהג אף אם נחשב כטעות, ומעשה ברמ"א שרצה לבטל מנהג טעות בהיותו מו"צ מאחת מקהילות אשכנז וחזר בו.

[וכב' יד"נ **הרב א.א. אדרי** כתב בספרו החשוב **שחר אהלך** (ח"א סי' א') שלא בדרך הזו וז"ל "והנה היו מחכמי ישראל שרצו לחדש שיש לומר הלל גם כליל יום העצמאות, דהיינו על אותו נס יש לומר הלל הן ביום והן בלילה וכו' האופן האחד שיש ללמוד זאת מהלל הנאמר כליל פסח בבית הכנסת שלדעת מרן הוא נאמר בברכה וכו' והאופן השני וכו' מ"נ יכולים לתקן תקנה חדשה של אמירת הלל בלילה זה מדין הלל על נס **ולענ"ד הדברים מתמיהים**", עכ"ל. ולולי דמסתפינא הוה אמיןא שיש להתאבק עם עפר רגלי דבריו משום שלדידי אין תמיהה כלל במנהגים כגון אלו בפרט במערב, אך האהבה מקלקלת את השורה, ודרכינו להראות זה לזה את הכתובים לפני פרסומם ולא עלה בידי מפאת דוחק יום העצמאות המשמש ובא, וראיתי שהשיב כב' הרב שרקי מערכה מול מערכה וב"ה 'את והב בסופה'].

ט. ברכה על המנהג כמדד לחשיבותו.

יש הנוהגים בדרך הפשרה והמיצוי לומר את ההלל כליל העצמאות ללא ברכה, והבאנו את דברי **מו"ר הגר"ש משאש** לעיל בעניין המשל לאכילה ללא ברכה וקריאת פרקי תהילים בעלמא, ויש להוכיח.

כי **בשיבולי הלקט** (ח"ב כ"י סימן ע"ז) הביא בשם **תשובת רב יהודה בן רבנו קולומינוס** וז"ל "הא למדת דבעניין ברכות אזלינן בתר מנהגא".

ויש להביא ראיה **מש"ס דערבי פסחים** (קו"א) דרב אשי אקלע למחוזא, אמרו ליה לקדש מה קדושא רבא וכו' אמר מכדי כל הברכות כולן בורא פרי הגפן, אמרי ברישא אמר בורא פרי הגפן וכו' וכתבו **רשב"ם הר"ן** שאם היו אומרים ביום קדוש של לילה היה אומר כמנהגם.

ועל כך כתב **החיד"א בספר טוב עין** (סי' ז') וז"ל "ומכאן נראה דגדול כוח המנהג דאף דרב אשי במקומו לא היה מברך ביום כמו בלילה מפני שבמחוזא סבר דאמרי ביום כמו בלילה, היה מברך כמנהגם דלא היה חושש לברכה שאינה צריכה".

ולמרבה הפלא במחלוקת שנוצרה עקב פסק דינו של **כמהור"ב** ז"ל בספר **תורת אמת** על אשר פסק שאין לברך על אכילת מצה ומרור כליל שני של פסח לאלה המחויבים ביו"ט שני של גלויות, שם יצא **בשו"ת ישכיל עבדי** (סי' י"ד) להגנת המנהג בכללותו וז"ל "ועל כיוצא בזה אמרו אם הלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר, ולא טובים אנחנו מאבותינו ולנו ללכת בעקבותיהם ואין להרהר אחריהם, ומקרא מלא דיבר הכתוב 'ואל תטוש תורת אמך'.

ואף שדברי הרב בתורת אמת סובבים סביב אמירת **תוספות** בש"ס **דסוכה** (מדב) שאין מברכים על המנהג, יצא בעל שו"ת ישכיל עבדי להגנת אמירת ברכה על מנהג, וכדאיתא בספר **פחד יצחק** (מערכת מנהג) וכדברי תלמידי רבינו יונה **בפ"ק דברכות** שכתבו בשם רבם דדוקא בערבה בהיא חבטה בעלמא אין מברכים, אבל גבי הלל בר"ח שיש בו קלוסו של הקב"ה מברכינן. ואכן **בתוס' דמסכת תענית** כתוב בשם ר"ת שמברכים על המנהג.

והמאירי (תענית פ"ד המשנה החמישית) דחה את אלה המשווים דין חבטת הערבה לשאר המנהגים בעניין ברכה עליהם וז"ל "ואין העניין כן דומה לערבה, שערבה לא היה מנהג קבוע לכל, אלא שהנביאים הנהיגו כן לעצמם, אבל הלל של ראש חודש מנהג קבוע לכל בבבל, כדי שיתפרסם הדבר לכל שהוא ראש חודש".

ובספר **אוצר המכתבים** (אלף תשע"ד) שם כתב **הגר"י משאש** שלמרות כל החששות כנגד מנהג בני מערבא דמברכים אחר קידוש ולפני המוציא על דג וסלאט כדי להרבות בברכות וז"ל "עם כל זה כבר נהגו הכל לברך והמנהג מכריע הלכה וכו' וכן ראיתי זה שנים רבות פסק מרבני פאס הראשונים ז"ל על זה וכתבו שעל כגון זה אמרו כל הלכתא הרופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר ועביד כוותיהו, והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים שכבר נהגו, דעושה חדשות בעל מלחמות". והנה גם מו"ר **רבי שלום משאש בשו"ת שמ"ש ומגן** (חאה"ע סי' ד') לא חשש לשינוי מטבע הברכות המקובל ולסב"ל וחיזק המנהג לומר בברכת החופה "ע"י חופה וקדושין", בוא"ו ולא בבי"ת אך ורק משום פוק חזי ואין אחר המנהג כלום, עיין דבריו שם.

והחפצים לעיין בהבדלי גישות, ילכו אל ספר **יפה שעה של רבי מכלוף אבוחצירה** ושם יראו בהערת הראשל"צ לשעבר בעל יב"א (ס"ס י"א חא"ח) במחלוקת האחרונים אם מברכים בר"נ על חצי כזית פת וחצי כזית פירות.

כי יצא המחב' ביב"א (ח"א או"ח סי' יב') בקול סב"ל גדול שלא לברך לדעת כמה פוסקים אף שהרב יפה שעה שם הסיק שהרוצה לברך יש לו ע"מ לסמוך, ולא תיקרא ברכה לבטלה "והרוצה שלא לברך יכול לסמוך ע"ד היביע אומר".

וכן אנו אומרים אחריו בעניין ברכת הלל דלילה דיוה"ע, הרוצים לברך יש להם על מה שיסמוכו (הגר"ש גורן והגר"ש משאש), ואחרים תמיד יכולים לסמוך על הראשל"צ לשעבר, שבכל ספריו הוא דוגל דלא להתיר ברכה על המנהגים, לא רק על חבטת הערבה כי זה פשוט, ורק בברכת הדלקות נ"ח בביה"כ וכדומה שנפסק מפורש בדברי מרן התרצה מעט, אך אנו אין אנו אומרים סב"ל במקום מנהג.

בכגון זה ראיתי בשו"ת **נבחר כסף של רבי יאשיהו פינטו** (סי' ב') בדין הרואה קברי ישראל במקום אחד, וברך, ושוב הלך וראה קברות ישראל אחרות בתוך ל' יום, דרשאי לברך מטעם שברכה זאת נתקנה להודות ולשבח את אלוהינו שעתיד להחיות אלו הגופים שמתו. והצדיק הרב את המנהג הזה בכך שראה אחרי מות כמה גדולי עולם ורבנים מאריות גברו, שמעולם לא פקפקו בזה, וכן משום אם "הלכה רופפת וכו' ופוק חזי".

ובספר **שערי משה-מזוז** (חלק או"ח) כתב דיש מהסוברים שברכת שהחיינו וכיוצ"ב שאין מברכין "וצונו" ושאינה ברכת הנאה אלא **ברכת השבח וההודאה**, לגביהן לא אמרינן סב"ל.

וכן איתא **בשד"ח** (ה"ו מע' ברכות סי' א'), והגם דאיכא מחלוקת בדבר, כבר הסכימו הפוסקים דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל וכמו שמברכין על ההלל משום אם הלכה רופפת וכו'.

יתירה מזאת **ובשד"ח** (דיני ברכת הגומל או' ו') שם כתב דאדם אחד שנהג לברך לפי שלא היה יודע דיש מחלוקת, אם היה יודע מעיקרא לא היה נוהג לברך, אעפ"כ יחזיק במנהגו ולא ישנה.

וכן עיין בדברי **הגר"י משאש** בספר **נר מצוה** (עמ' ז').

והנה גם בספר **פקודת אלעזר** (חלק או"ח) של **רבי רפאל אלעזר הלוי אבן טובו** כתב דקי"ל דבדבר שפשט המנהג לברך, הגם שיש חולקים, הנה אין אחר המנהג כלום ולא נשאר עוד ספק בדבר לומר סב"ל. כש"כ בנדון דידן שהוא מחלוקת הפוסקים בעלמא, ופשט המנהג זה עשרות שנים, הנה אין אחר המנהג כלום לומר שיש ספק בדבר במקום שכבר פשט.

ובספר **ברכת משה** של **ר' משה קערנער** (עמ' 27) כתב שם שבעניין אמירת ברכות שהעם נהג בהם, לא תגרע מברכת הנותן ליעף כוח שאיננה מוזכרת זולת בסידורי אשכנז. ומוסכם **בשו"ע** (סי' מו' סעי' ו') לאומרה בשם ומלכות רק מטעם שכתב **הט"ז** (שם סק"ז) דאין אחר המנהג כלום ע"ש באורד, ואף דאפשר שמקור המנהג במדרש, ודאי שייד לומר בעיקר דאין אחר המנהג כלום.

ובעניין הימנעות מאמירת ברכה מחשש החולקים, ראיתי בדברי הראשל"צ לשעבר **ביבי"א** את אשר כתב (והובא בקובץ בית אהרן וישראל No. 100 תשס"ב ניסן-אייר), על אשר נשאל הגרי"ח **בשו"ת רב פעלים** (ח"ד סי' ל"ו) שבעניין הפרשת חלה עם ברכה שם הספק שנפל כדעת **החינוך** ורבו.

וכתב שבאמת המנהג ברור שנוהגים כדעת **הרמב"ם** בעניין זה לחייב בחלה, **ומברכים על הפרשתה**. ושם הסיק וז"ל "ואשר הוגד לי שיש חכם אחד בשומעו סברת החינוך בשם רבו, נהג לעצמו להפריש בלא ברכה, לא כיון יפה להימנע בשביל סברא זו".

ופוק חזי מ"ש **בשמלה חדשה** (סי יט') שמוטב שיכניס אדם עצמו לברכה שאינה צריכה ואל יעשה מצוה בלא ברכה וכו' כי אם ירצה אדם לנהוג מילי דחסידותא כזאת בדברים הנהוגים, מילאה ילאה כי כמעט אין לך דבר שאין בו מחלוקת, וא"א לצאת אליבא דכו"ע, וכבר אמרו פוק חזי מאי עמא דבר. ויש הסוברים כאמור לעיל שברכת ההלל, ברכת המצוה היא, וצרף להכא בטוב.

ובספר **נועם מגדים** של **רבי יוסף בן מאיר תאומים** (חלק השמטות לבית הלוי) **שבתוספות דערכין** (ד' יוד ד"ה י"ח ימים) דהיכי שנהגו אף אם דעה אחת ס"ל כן, ל"א ברכה לבטלה.

וכגון שנהגו לברך ב"א על ס"ת הפסול לפני הקריאה כי אין אחר המנהג כלום, ונודע **שהמהר"ל מפראג** הנהיג לקרות בס"ת הפסול, אפילו חסר הרבה, ועיין בדבר זה **בד"ח על הרא"ש** (ה' ס"ת או' פ"ח) שפסק כן.

ובשו"ת שמ"ש ומגן של מו"ר רבי שלום משאש (ח"א סי' ס"ה) שם כתב וז"ל "גם בברכות אם נהגו כפוסק אחד לברך נגד כל הפוסקים אין אחר המנהג כלום, אפילו נגד ספק ברכות להקל קי"ל דהמנהג עיקר".

ובשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' כ') וכן **בספר ארחות חיים** (סי' רי"ט אות ב') מביא מתשו' **עמודי אש** שחולק על דברי **יד המלך**, והביא

משו"ת איתן האזרחי דגם בעולה מן הים, בלי כל פגע רע חייב. **והשד"ח** הסכים עמהם לדינא דיש לברך ללא חשש לסב"ל. וכן ראיתי **בביאור הלכה** (מש"ב סי' רי"ט) דפשוט דבין בים ובין במדבר, מברכין אפילו לא קרה לו שום סכנה, וכבר נתפשטה הלכה ורווחא מנהגא ביורדי הים לברך גם כשלא אירע להם שום מקרה סכנה, ואין אחר המנהג כלום. כאמור מסורת בידינו דיש לברך על המנהג כדעת **ר"ת**, וכן נהגו בני ספרד מן מהמערב ועוד, ועיין דברינו בנספח למאמר זה, שכן היא דעת רוב הראשונים בעניין מנהג ברכת הלל דר"ח וחווה"מ פסח בדילוג. ובכל מקרה, פסקינן כדעת **הת"ה** (ס"ס לז) בשם הגאונים דהדבר ברור דאיסור ברכה שאינה צריכה לא הויא אלא דרבנן, אזי חזר הדין 'דהם אמרו והם אמרו', וכיון שמנהג אבותיהם בידיהם, והם אמרו לברך על אותנו מנהג הרי שאין כאן איסור דלא תישא כלל.

יג. אחרית דבר.

הנה ואף שאין דרכינו להכניס את ראשנו בהכרעת נושאים העומדים ברומו של עולם, כמו הנושא של תפילות ליום העצמאות, אך ראה ראינו בני אדם אשר מזלזלים בהם ובתקנותיהם מבחינת "כרום זולות לבני אדם" (ברכות יב), וכאלה הרוצים לכפות ולבטל ולא יפה עושים. העולה מן הדיון ומן העדויות דלעיל שמנהג אמירת הלל עם ברכה כליל יום העצמאות כמו אמירתו בערבית כליל פסח או בשונה מעט בהלל דר"ח, נשתרש כמנהג שנקבע עפ"י חכמים ואין רשות לאיש לבטלו, גם אם נחשב בעיניהם כמנהג טעות, ואחר אשר נהגו נהגו.

אכן אין אחר מנהג זה כלום, ולא טובים אנו מאבותינו ורבותינו זיע"א אשר קבועהו, ובעניין אמירת הברכות בערב זה אין אומרים סב"ל. וכל אחד ינהג עפ"י מסורת אבותיו ותחושת התפעמות הנפש המביאה אותה לומר שירת הלל כשירה וכהודיה לה' על הנסים אשר התרחשו ביום זה ובכלל, והעיקר שלא לזלזל במנהג חבירו.

והלוואי ויחזור העם כולו לרגשי הנפש העמוקים והטבעיים ביותר, כי בני נביאים הם ו"מי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם" ולא יחנקו החוששים, את קול הנבואה הצועק "נעשה ונשמע", נשיר ונודה, נברך ונשמח, ואחר כן נדון.

ובכל מקרה העולה מן האמור שמבלי להיכנס לצדקת התקנה כי אין בי כוח הפלפול והכרעה, קם דינא דהרשות בידי הנהגים לברך הלל כליל העצמאות, מנהג כשר והגון הוא ואין לשנותו אחר אשר נקבע, וכן אנו נוהגים ומורים להלכה.

נספח. מנהג אמירת ברכה על הלל בר"ח- מטפורה להלל דליל העצמאות.

אמרתי להביא על דרך קיצור דברים שפרסמנו בעבר בשתי שפות בעניין חיזוק מנהג אמירת ברכה על הלל דר"ח, וזאת כמטפורה לזה של ליל יום עצמאות, בהסתייגות שבין הדילוג לשלמות, עפ"י הסיבות והנסיבות אשר הובאו לעיל אך בשניהם, במנהג עסקינן.

במחזור ויטרי (סי' רכו) איתא "נהגו העם לברך בראש חדש לקרוא את ההלל".

המאירי כתב (תענית פ"ד) וז"ל שם "אבל הלל של ראש חודש מנהג קבוע לכל בבבל, כדי שיתפרסם הדבר לכל שהוא ראש חודש, ורב שהיה סבור להפסיקם מפני שבארץ ישראל לא היו נוהגים לקרותו וחשב עליהם שיהיו סוברים שהוא טעון שירה כיום המקודש באסור מלאכה, וכיון שראה שמדלגים היו, הכיר שדרך מנהג היה, שאלו דרך חיוב, היו קורים אותו שלם כיום ראשון של פסח".

הנה כידוע ראשונים רבים מחייבים ברכה על ההלל דר"ח ומחזקים את עניין אמירת ברכה על מנהג ואלו הם **רבינו חננאל** (תענית כה, ע"ב) ולדעתו רק היחיד לא יברך והצבור כן.

וכן היא דעת **הרשב"א** בספרד (חידוש' ברכות יד, א) וז"ל "ומנהג הוא שמברכין על ההלל".

והטור (או"ח סי' תכב') פסק כדעת אביו **הרא"ש** שמברכים על ההלל. הר' **זרחיה הלוי** (המאור הקטן על הרי"ף שבת פ"ב, דף יא, ע"א) סובר שאף יחיד מברך וז"ל "גם יחיד מברך על ההלל כמו הצבור בר"ח".

והרי"ף (במה מדליקין יא, ב) כתב וז"ל "הילכך אי בעי יחיד למיקרי הלל בראש חודש קרי ליה בלא ברכה ומדלג דלוגי", **והרד"א** (עמ' קצד) הבין את דברי הרי"ף בכך שאף שהיחיד אינו מברך הציבור כן. כך גם העיר מרן **הב"י** (הלכות ר"ח, תכב, ד"ה ורבז) ד"משמע אבל צבור מברכין".

כך היא גם לשונו של **ר' יצחק ן' גיאת** "ובראשי חדשים ובשאר ימי הפסח מברכין וקורין לקרא את ההלל וקורין ומדלגין וכו' ומברכין לאחריו במקום שנהגו, והני מיילי בצבור, אבל יחיד לא".

והראב"ד (בהשגותיו על משנה תורה ברכות יא, טז) שם השיג וז"ל "ואנו מנהגנו לברך בכולן (אמ"ה בר"ח וחול המועד פסח)".

ובמגיד משנה (הלכות חנוכה פ"ג, ז) כתב גם הוא וז"ל "ומנהגנו שצבור מברכין עליו ויחיד אומרו בלא ברכה".

ובפירוש **עוז** דסוף הלכות ברכות העיר, שהמנהג בספרד בצרפת ובאשכנז לברך "לקרוא" את ההלל בימי הדילוג.

ור"ת (תוספות תענית כח, ב, ד"ה אמר) מקשה באופן כללי על אלו שסוברים שלא מברכים על מנהג וז"ל וטוב לצרפה לדיון דהלל ביוה"ע וז"ל "אם באמת לא ברכו לפני ההלל בבבל, רב היה צריך להבין מיד שמדובר במנהג בלבד, ומדוע לא הבין כך עד שראה שהם מדלגים", וכן היא דעת **האור זרוע** (עיין הלכות ק"ש, סי' מב).

וכן איתא **בספר האשכול** (הלכות שני וחמישי ור"ח) וז"ל "אבל בראש חודש וששה דפסח ציבור קורים ואין אומרים לגמור אלא לקרות ומדלגין".

ובעל העיטור (בהלכות הלל) שם כתב וז"ל "ונהגו לברך לקרא את ההלל וחותרמין יהללוד וכן כתב ר' עמרם".

ובספר המנהיג (הלכות הלל, כח') שם כתב וז"ל "ובימים שאין גומרין, יחיד קורא בדילוג בלא ברכה, וצבור מברכים לפניו ולאחריו ומדלגים וכו' ומנהג כל ישראל לקרותו בצבור אחר תפלת השחר ומתחיל החזן ומברך בקול רם לגמור את ההלל ועונים אמן וכו' בא"י מלך מהולל בתשבחות. כך כתב רב עמרם ז"ל".

וזו כדעת **הראבי"ה** (הלכות תענית סי' תתעט) אשר כתב וז"ל "וכן כתוב בהלכות גדולות הלכות לולב שמברך תחלה וסוף".

וכבר כתבנו פעמים רבות שבכגון זה, משגיחין לבת קול כדברי בעל **שו"ת מן השמים** (סי' מ') אשר כתב ששמע מן השמים שיש לקיים את המנהג לברך למרות שדעתו של רש"י אינו כן.

וכן איתא בסדר **רע"ג ובשבה"ל** (סי' קעד) וז"ל **"בר"ח העובר לפני**
התיבה מברך לקרוא את ההלל וקורין את ההלל בדילוג", וכן כתב
הבה"ג.

ועט"ר **הריב"ש** מעוב"י אלג'יר (שו"ת סי' קי"א) כתב דנהגו לברך על
ההלל בראש חדש, ואע"פ שהוא מנהג אין בו משום ברכה לבטלה.
והר"ן (שבת, פ"ב, דף יא, ע"ב) רבו של הריב"ש כתב **"אבל בהלל דראש**
חדש מברכין, ובכיוצא בזה כלל גדול אמרו בירושלמי אם הלכה
רופפת בידך ראה היאך צבור נוהגין ונהוג כן, ומנהג הוא שמברכין על
ההלל", וכן היא דעת **רבינו יונה.**

ובפירוש התפלות והברכות לרבינו יהודה בר' יקר (ח"ב עמ' עג) גם
משמע שמברכים בראש חודש על ההלל.

גם **הכל בו** (הלכות ר"ח סי' מג') ובספר **אורחות חיים** (הלכות ר"ח אות ה)
כתבו ז"ל **"ומנהג הוא שמברכין על ההלל"**.

סיכומו של עניין, הנה רוב עצום של פוסקים ראשונים סוברים
שיש לברך על מנהג כגון זה של אמירת ההלל בראש חודש.
ואם רש"י (ואמ"ה אשר עד היום לא הוכרע אם פסקו או פרשו הוא),
הרמב"ם, ורבינו ישעיה מטרני סוברים אחרת ודאי לא עד כדי
לבטל המנהג בארץ ובחול. וכן היא דעת מרן כידוע שלא
למנוע גם בארץ הצב"י.

ובעניין דעת הרמב"ן, הרי ידוע שבמדינתו ברכו על ההלל
דר"ח ולא מיחה גם אם לא נהג ויש ללמוד מכך.
אכן כמטפורה, ההלכה היא שמברכין על מנהג "משמעותי"
שלא כדין חבטת הערבה, וה"ה להלל ביום העצמאות בוקר
וערב, לנוהגים כן.

מאותו מחבר

טעטעטעטעטעטע

- **ספר הוד יוסף חי- קיצור פסקי רבי יוסף משאש- קיצור שו"ע מערבי**
 - **שו"ת הס כל בשר : שו"ת לימוד וחזרה על הלכות שחיטה וטריפות**
 - **דברי שלום ואמ"ת על הלכות מגילה ופורים**
 - **שו"ת תורת אמ"ת (בצרפתית)**
 - **קונטרס "זמרת הארץ והמדינה" בחובת התגלחת ביום העצמאות.**
 - **קבלה של אמ"ת (שיטת לימוד הסוד במורשת הרב יהודה אשכנזי זצ"ל בצרפתית)**
 - **רבי אפרים אנקאווה : 'טבע ומסירות נפש' (בצרפתית)**
 - **מעל הצור, ראשוני קונסטנטין (בצרפתית)**
 - **חוברת 'תשובה וגאולת ישראל'**
 - **קונטרס 'במידת האיפוק והגבורה'**
 - **קיצור דיני שביעית וחיזוק דין אוצר בית דין**
 - **המדינה מן המערב (חכמי צפון אפריקה ומדינת ישראל)**
 - **הקדמה לקיצור התשב"ץ וקבלתו בספר 'מורה דרך' לגר"י רנסייה זצ"ל**
 - **ערכת החזנות הצפון אפריקאית (הקלטות של 8 דיסקים)**
 - **שיר השירים : הקריאה המדויקת עפ"י חכמי אמ"ת**
 - **ערכת הקלטת ההפטורות והמפטירים של כל השנה**
- ניתן להשיג בנייד: 054-3188267 או באתר מכון תורת אמ"ת

www.toratemet.net